

KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİNDE KOMÜNİSTLERİN MUSTAFA KEMAL PAŞA'YA BAKIŞI

1 Temmuz 2022

Yıldırım Koç

Dünkü yazımda Kurtuluş Savaşı yıllarında Sovyet Rusya'nın Anadolu'ya bakışını özetlemeye çalışmıştım. Sovyet Rusya, Sakarya Zaferi'ne kadar Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki mücadelenin başarı şansına pek güvenmiyor ve bu nedenle çeşitli alternatifler geliştirmeye çalışıyordu. Karşılıklı güven yetersizliğinin yol açtığı sorunlar ancak Frunze'nin 1921 yılı Aralık ayı ve 1922 yılı Ocak ayında Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı uzun görüşmelerde aşılabildi. Anadolu ile Sovyet Rusya arasındaki sıkıntılar, Komintern'in politikalarını izleyen komünistlerin Kurtuluş Savaşı'na bakışını biçimlendirdi ve ilişkilerde sorunlar yarattı.

Mustafa Kemal Paşa'nın, komünist yapılanmaların üst düzeylerinde görev yapanlar arasında güvenilir adamları vardı ve bu cenahtaki gelişmeleri günü gününe izliyordu.

Bu kısa yazıda, Kurtuluş Savaşı döneminde komünistlerin bazı tavır ve açıklamalarını özetleyeceğim.

İstanbul'da 1919 yılında kurulan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'ndan Vehbi Sarıdal, Sadık Ahi ve diğer bazı kişiler Anadolu'ya giderek mücadeleye katıldı. (Erden Akbulut-Mete Tunçay, **İstanbul Komünist Grubu'ndan (Aydınlık Çevresi) Türkiye Komünist Partisi'ne, 1919-1926, 1. Cilt, 1919-1923**, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2012, s.67). Ancak hareketin önderi konumundaki Dr.Şefik Hüsnü Deymer İstanbul'da kaldı ve milli mücadeleyi ihmal ederek, sınıf mücadelesini ve sosyalizm mücadelesini geliştirmeye çalıştı.

Anadolu'da mücadele örgütlenmeye çalışılırken, İstanbul'da 1919 Ekim'inde yapılan bir toplantıda Spartakistlerden Berlin Darülfünunu talebesi İhsan Raif Bey şunları söylüyordu (**İkdam**, 25 Ekim 1919): "Türk milleti harp istiyor dediler. Irak'ın kumlarında, Çanakkale'de, Kafkas'ın dağ tepelerinde ameleyi öldürdüler. (...) Amele, sen düşmanını tanı. Senin düşmanın Rum, İngiliz, Fransız değildir. Dünyada senin düşmanın, sermaye sahipleridir. (...) Biz milliyetçi fırkalar istemiyoruz." (Akbulut-Tunçay,2012;57-58)

Bakü'de kurulan Türkiye Komünist Fırkası'nın önderlerinden Süleyman Nuri, Komintern'in (Komünist Enternasyonal) 22 Haziran – 12 Temmuz 1921 günlerinde toplanan Üçüncü Kongresinde yaptığı konuşmada Anadolu'daki mücadeleyi şöyle değerlendiriyordu: "Savaşın sonunda paşalar Versay Barış'ını yaparken, Anadolu işçi ve köylüleri, silahlanarak kendi özgürlüklerini elde etmek üzere ayaklandılar. Bu bağımsızlık hareketinin başına da Kemal Paşa ve diğerleri gibi, eski paşalar oturdu. Kemal Paşa'nın eğilimi ve rolü de, daha önceki Türk rejiminin aynısıydı. (...) Kemal'in teşkilatladığı parti, onun tarafından provokasyon amacıyla, komünistleri izlemek ve komünist etkilerini yok etmek için kurulmuştur. (...) Anadolu işçi ve köylüleri, Antant'a karşı yürütüldüğü sürece bu mücadeleyi destekleyeceklerdir. Fakat Kemal Paşa bu mücadeleyi durdurmaya ve taviz vermeye kalkarsa, Anadolu işçi ve köylüleri tek vücut gibi ayağa kalkacaklar, **Kemal'i devirecekler, onun cesedinin üzerinden geçerek**, bütün Doğu ile birlikte bağımsızlıkları uğruna savaşmak üzere cepheye gideceklerdir." (Akbulut-Tunçay,2012;108)

Komünistler İstanbul'da 1922 yılında 1 Mayıs vesilesiyle bir bildiri yayımladılar. Bu bildiride Anadolu'da sürdürülen bağımsızlık savaşına hiç değinilmiyor, bu mücadeleye destek verilmiyordu. Halbuki 1921 Eylül'ünde Sakarya Savaşı kazanılmıştı ve Büyük Taarruz'a hazırlanıyordu. İstanbul'daki komünistler ise Anadolu'daki bağımsızlık mücadelesine değil, Sovyetler'e odaklanmıştı. İstanbul'daki komünistlerin 1 Mayıs bildirisi şöyle bitiyordu: "Yaşasın Sovyetler Rusyası! Yaşasın Cihan Komünist İnkılabı! Bütün kuvvet işçilere!"

Komünistlerin 1922 yılında dağıttığı bir bildiri de şöyle bitiyordu: "Yaşasın İnkılapçı Türkiye Komünist Partisi! Yaşasın Sovyetler Rusyası ve Komünist Enternasyonal! Yaşasın Sovyetler Türkiyesi!" (Akbulut-Tunçay,2012;136-137)

1922 yılında İstanbul'da 1 Mayıs kutlamaları Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde yapıldı. Kutlamalarda Türkiye Sosyalist Fırkası adına Şakir Rasim, Şefik Hüsnü'nün Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası adına da Sadrettin Celal birer konuşma yaptı. 1 Mayıs kutlamasını düzenleyen örgütlerin ortak bildirisinde "barış" isteniyordu; ancak Anadolu'daki bağımsızlık mücadelesine destek, emperyalizme ve Yunan saldırılarına karşı çıkış yoktu. Bildirinin ilgili bölümü şöyledir: "Anadolu harbi işçi ve çiftçi kitlelerinin menafiine [menfaatlerine] muvafık bir tarzda ve bu kitleler sermayedar pazarlıklarına alet edilmeden derhal nihayet bulmalıdır." (Mete Tunçay, **Türkiye'de Sol Akımlar, 1908-1925**, İletişim Yay., İstanbul, 2009, s.23)

Dr. Şefik Hüsnü Deymer, Büyük Zafer'den sonra, 20 Eylül 1922 tarihli **Aydınlık**'ta yayımlanan "Anadolu Zaferi" başlıklı yazısında Kurtuluş Savaşı'nın başarısını şöyle küçümsüyordu:

"Bu şanlı savaş dolayısıyla pek çok yazılar yazıldı. Fakat önemli bir nokta sessizlikle geçirildi. Ezilenlerin yenmesini bütün basın yalnızca onların gösterdikleri hareketlere yordu. Oysa olayları dikkatle izleyenler diğer bir etkenin bizden yana çalıştığını fark etmişlerdir. Yunan ordularının çözülmesi, çürümesi denilen şey gerçekte nedir? Bunu kimse kendi kendine veya daha iyi bilenlere sormadı, bir yıldırım hızıyla gelişen Türk zaferini kolaylaştıran bu durumu Yunan sosyalistlerinin savaş aleyhindeki ve Yunan burjuvazisinin Yunan ulusuna karşı işlediği hıyanetler hakkındaki yaptığı şiddetli propaganda ve iki ulusu kardeşliğe doğru iten teşvik yollu yayınları sağlamıştır. Yunan ordusundaki işçi ve köylülerden kurulu birlikler dağılmış ve 'Yaşasın Lenin!' diye haykırarak subaylarının cesedi üstünden İzmir yönünde geri çekilmişse, bu Yunan Sosyalist Partisi'ne mensup savaşçıların korku bilmez gayretleri sayesinde olmuştur." (Şefik Hüsnü, **Türkiye'de Sosyal Sınıflar**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1997, s.69) Ancak Yunan komünistlerinin böyle etkili bir mücadelesinin olduğuna ilişkin hiçbir belge ve hatta ciddi iddia bulunmamaktadır.

Komintern'in 5 Kasım – 5 Aralık 1922 tarihlerinde toplanan Dördüncü Kongresinde Türk Delegasyonu Sekreteri Orhan'ın - Sadrettin Celal'in (Antel) 19 Kasım 1922 günü yaptığı konuşma şöyleydi: "BMM Hükümeti, son üç yıl boyunca davranışlarıyla, bir ihanet politikası izlediğini ortaya koymuştur. (...) İç politikasına gelince, Ankara hükümetinin faaliyeti, demokratik reformlardan yana olan bütün parti ve grupların özgürce çalışmalarını engellemekten, her türlü muhalefeti, billurlaşmasına vakit bırakmadan boğmaktan ve halkı resmi vaadlerle aldatmaktan ibaret olmuştur. (...) Vaadlerine rağmen, hükümet işçi kitlelerinin yararına hiçbir reforma başlamamıştır. Tersine, işçi sınıfı teşkilatlarının kurulmasını her yolla engellemiştir, köylüleri de dayanılmaz bir vergi yükü altında ezmektedir. (...) Londra Konferansından beri milli burjuvazi artık devrimci değildir. (...) Mustafa Kemal hükümeti toplu tutuklamalar yaparken, hapsedilen yoldaşlarımızı Sovyet Rusya hesabına casusluk etmekle ve dolayısıyla vatana ihanetle suçlamıştır." (Akbulut-Tunçay, 2012;232-233)

Komintern'in Dördüncü Kongresi sırasında Orhan'ın – Sadrettin Celal'in Komintern dergisinde yayımlanan yazısında da (2 Aralık 1922) şu değerlendirme yer almaktadır: "Türk büyük burjuvazisinin doğrudan temsilcisi olan Ankara hükümeti (...) Londra Konferansı'ndan bu yana milliyetçi burjuvazi artık devrimci değildir. Ankara hükümetinin temsil ettiği büyük burjuvazinin, çıkarlarını güvence altına almak için, barış koşullarına ihtiyacı vardır." (Akbulut-Tunçay,2012;241)

Bazı komünistler, Ulusal Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlandıktan sonra bile somut şartların somut tahlilini yapamıyorlardı. Türkiye Komünist Partisi muvakkat merkezi teşkilat bürosu üyesi ve Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası Genel Sekreteri Salih Hacıoğlu'nun Komintern İcra Komitesi başkanlığına gönderdiği 1 Eylül 1923 tarihli raporda şöyle denmekteydi: "İstanbul ameleleri arasında zafer neşesiyle milliyetçilik cereyanları kuvvetlenmeye başlamıştı. Buna karşı koymak için milliyetçilik aleyhinde şiddetli propagandalar yapılmak üzere nüvelere kati talimatlar verildi." (Erden Akbulut & Mete Tunçay, **Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, 1920-1923**, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2007, s.484)

Mustafa Kemal Paşa'nın komünistlere ilişkin tavrını değerlendirirken, komünistlerin daha Kurtuluş Savaşı yıllarında Mustafa Kemal Paşa'ya nasıl baktıklarını bilmekte yarar vardır.